

Sandıklı Çölü (Türkmenistan) Floristik Yapısı ve Korunması

*Yalkapberdi MURATGELDİEV¹, Ogulnabat RAHMANOVA¹, Ümit BİNGÖL²,
Kerim GÜNEY³, Fatmagül GEVEN²

¹Türkmenistan Bilimler Akademisi, Aşkabat

²Ankara Üniversitesi, Fen Fak., Biyoloji Böl., Ankara

³Kastamonu Üniversitesi, Orman Fak., Orman Müh. Böl., Kastamonu

Sorumlu yazar: mumit1111@hotmail.com

Geliş Tarihi: 16.04.2008

Özet

Bu çalışmada, Türkmenistan'ın Sandıklı Çölü'nün biyocoğrafik durumu, floristik zenginliğiyle vejetasyon yapısı ve iklimi incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Türkmenistan, Sandıklı Çölü, Flora

The Floristic Structure of Sundukli Desert (Türkmenistan) and Its Protection

Abstract

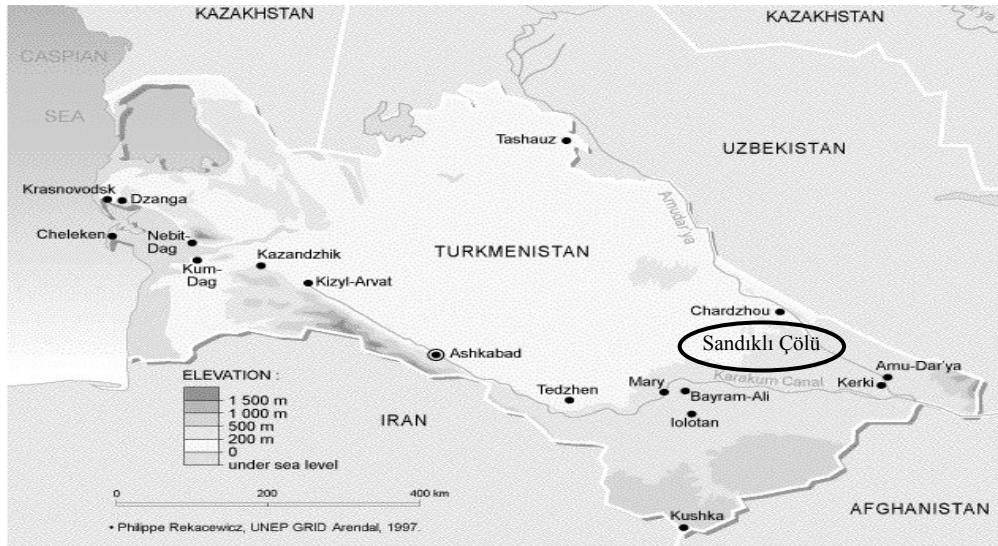
In this compilation, the biogeographical situation, vegetational and floristical structure and the climate of Sundukli Desert in Turkmenistan were tried to analysed.

Key Words: Türkmenistan, Sandıklı Desert, Flora

Giriş

Sandıklı Çölü (785 m) kuzey 38° 33' 0" doğu 64° 32' 0" koordinatlarında Türkmenistan'ın en büyük akarsuyu olan

Amuderya'nın kıyısında Kerki'nin Kuzeyi ile Chardzhou'nun güneyi arasında yer almaktadır (Şekil 1) (URL1).

Şekil 1. Türkmenistan'ın topoğrafik haritası

Bu bölgenin florası 1988–1992 yılları arasında. Araştırmada 739 takson tespit edilmiş olup ilk defa Sandıklı Çölü için nadir olan, endemik ve yok olma tehlikesi ile karşı karşıya olan bitki türleri ortaya çıkartılmıştır. Ayrıca teşhis edilen bitki türlerinin; ilaç yapımında, besin endüstrisinde, peyzaj

amaçlı süs bitkisi olarak kullanım alanları ortaya çıkartılmıştır (Yollıbayev, 1993).

Sandıklı Çölü'nün İklimi ve Floristik Yapısı

Türkmenistan'da karasal-kurak iklim hakim olmasına rağmen Sandıklı Çölü'nün

florası Türkmenistan'da yeralan diğer büyük çöl olan Garagum Çölü'nün florasından daha zengindir. Bu durum Sandıklı Çölü'nün Amuderya Nehrine yakın olmasından kaynaklanmaktadır. Sovyetler Birliği zamanında ülke florası üzerinde yapılan araştırmaların azlığından dolayı Türkmenistan'ın çöl alanlarının floristik zenginliği tam olarak ortaya konamamıştır (Kamelin, 1973).

Sandıklı Çölü'nün kumulları rüzgar erozyonundan çok çabuk etkilenen bir yapıya sahiptir. Bu sebeble yöre halkı bitki örtüsünü çok dikkatli bir şekilde kullanmaktadır. Bölgede Türkmenistan ve Orta Asya için endemik türlere rastlanmaktadır. Bunlardan: *Zygophyllum bucharicum* B. Fedtsch, *Cousinia spryginii* Kult, *Spirostegia bucharica* (B. Fedtsch) Ivanina'yı sayabiliriz (Ataev, 1994).

Sandıklı Çölü son yıllarda antropojenik etkiye çok maruz kalmıştır. Bundan dolayı da bazı türler yok olma tehlikesi ile karşı karşıyadır. Son yıllarda bölgede ve Amuderya Nehri yataklarına yakın yerlerde düzensiz bir şekilde ağaç ve çalılar kesilmektedir. Bu tahrip sonucu Kerkici, Beşir, Burdalık, gibi alt bölgelerde görülen sıkı ormanlık sahalar çok azalmıştır. Bu alt bölgelerde yetişen türlerden; *Populus pruinosa* Schrenk, *P. euphratica* Olivier, *Salix songarica* Anders, *Elaeagnus angustifolia* L. yok olma tehlikesi ile karşı karşıyadır (Fedshenko ve ark., 1932-1960).

Bölgenin çöllük kesimlerinde ise tuzcul bitkilerden *Haloxylon aphyllum* (Minkw.) Iljin, *Ammodendron karelinii* Fisch. et Mey, *Halothamnus iliensis* (Lipsky.) Botsch., *Calligonum arborescens* Litwinow gibi türlerin sayısı çok azalmaktadır. Halbuki bu türler geniş ve uzun köklere sahip olması nedeni ile kumul hareketini önlemektedirler (Nikitin ve Gel'dihanov, 1988).

Sandıklı Çölü esas olarak küçükbaş hayvan otlığı olarak kullanılmaktadır. Bilinçsiz ve sistemsiz bir şekilde kullanıldığından dolayı bölgenin toprak ve bitki örtüsü büyük bir erozyona uğramıştır. En çok etkilenen alt bölgelerden: Nazarım, Hocambaz, Daşrabat, Garagan, Bataş ilk sıralarda gelmektedir. Bölgenin kontrolsüz bir şekilde mera olarak kullanılması ve orman tahribi, bölgede yetişen bazı endemik

türlerin de azalmasına sebep olmuştur. Mesela: *Cleome gordjagini* Popow., *Zygophyllum bucharicum* B. Fedtsch, *Cousinia spryginii* Kult., *Astragalus thlaspi* Lipsky, *Lagochilus inebrians* Bunge, *Spirostegia bucharica* (B. Fedtsch.) Ivanina türlerinin sayısı gittikçe azalmaktadır (Kamelin, 1973).

Öneriler

Bu araştırmada bölgenin florasının korunması ile ilgili bazı durumlar tespit edilmiştir. Bunlardan önemli olanları şunlardır:

1. Bölge ormanları üzerindeki kontrolsüz ağaç kesiminin önüne geçilmelidir.
2. Mera alanlarının kullanımı bir plan dahilinde gerçekleştirilmelidir.
3. Bölgede ilaç yapımında kullanılan bitkilerin izinsiz toplatılmasının önüne geçilmelidir.
4. Geçim kaynağını hayvancılıktan sağlayan çiftçilerin bilinçlendirilmesi için gereken eğitim verilmelidir.
5. Lokal endemik türlerin habitatları tesbit edilerek bu bölgeler koruma alanı olarak ilan edilmelidir.
6. Kumul hareketini önleyecek doğal türlerin bölgede yaygınlaşması sağlanmalıdır. Tedbirlerin zaman kaybetmeden alınması ile Sandıklı Çölü'nün bitki örtüsünün tekrar eski zenginliğine kavuşması sağlanacaktır.

Kaynaklar

- Ataev, E., 1994. Vegetation of the Mountainous Region of Turkmenistan, Ashkhabad.
- Fedshenko, B. A., M. G. Popov, B. K. Shishkin, V. V. Nikitin. Flora of Turkmenia. 1932-1960. T. t. 1-7. Izd-vo Akad. Nauk, Moskva-Leningrad, Ashkhabad.
- Kamelin, R. V., 1973. Phylogenetic Analysis of Mountainous Region at Central Asia. Nauka, Leningrad.
- Nikitin, V. V., A. M. Gel'dihanov. 1988. Opredelitel'rastenii Turkmenistana. [Nikitin, V.V., A. M Geldykhonov. Manual of the Turkmenian plants]. Nauka, Leningrad.
- Yollibayev, A. 1993. Flora of Sandıklı Desert. Journal of Biology, Ashkhabad.
- URL1, United Nations Environment Programme/GRID-Arendal: http://maps.grida.no/library/files/web_turkmenistan_topographic_map_001.jpg (2008).